

Forfatter og journalist
Johan Falkberget tegnet
av Randi Monsen i
Arbeiderbladet 1949.

PER EDGAR KOKKVOLD

En soldrøm i trykksverte

Johan Falkberget som presseman

Det var vanlig i gamle dager, ja, mer enn det, det var en selvfølge at diktere også skrev i avisene; de var ikke bare forfattere, men også pressefolk. Henrik Wergeland var redaktør i For Arbeiderklassen og Statsborgeren, Bjørnstjerne Bjørnson både i Norsk Folkeblad og i Illustrert Folkeblad, Henrik Ibsen i Andrhimner, Alexander Kielland i Stavanger Avis, Aasmund Olavson Vinje i Dølen og Arne Garborg i en rekke aviser og blader. Jonas Lie var i sin ungdom journalist i Morgenposten og skrev lederartikler om ting man aldri skulle tro Jonas Lie noen gang ville skrevet om.

Men Falkberget skrev mer i avisene enn noen av dem. Arngeir Berg og Rune Ottosen, som har gitt ut en fin, liten bok om Falkberget som presseman og politiker, anslår omfanget av hans journalistiske virke til over 7000 bidrag i 90 dagsaviser, 98 tidsskrifter, 49 forskjellige julehefter og 25 vittighetsblader. Og Falkberget skrev i avisene over en lengre periode enn noen av de andre, i mer enn sytti år skrev han.

Man kan trygt si om mange diktere - også om mange av de diktere som skrev i avisene - at de ikke likte pressefolk.

Knut Hamsun, i romanen *Redaktør Lyng*, kaller sin redaktør «en strandet natur, en åndelig sprade med forkvaklet begavelse, sunket til å være oppvarter for en by, et boulevardpublikum: Legg merke til denne mann uten overbevisning, uten vederheftighet satt til doms over mennesker og ting bare i kraft av sin evne til å lytte seg til byens offentlige mening».

Helge Krog, i *Det store Vi*, sier om journalisten at «han består av sandkorn, aandelige sandkorn. Han legger det ene til det annet, og det blir aldri nogen haug. Han samler brokker og stumper og levninger allevegnefra, en opplysning her, et indtrykk der, en mening hist - og blir aldri noe menneske».

Gunnar Heiberg lar sin redaktør - redaktør Ildberg - tiltre med en erklæring om at han vil skape noe nytt, noe rent og stort, noe som skal lyse over landene; en avis som ikke kan lyve! - Abonnentene får rette seg etter avisen, ikke avisen etter abonnentene, sier han. Men så kommer oppsigelsene, forretningsstanden avbestiller sine helsideannonser, og da sier Ildberg: - En avis er en sannhet med modifikasjon. En avis får til en viss grad rette seg etter sine lesere. Det er et faktum. Ellers går en avis på grunn.

Bjørnstjerne Bjørnson, i sitt stykke *Redaktøren*, lar sin bladmann gå til grunne under tyngden av sin egen ondskap og med en endelig selverkjennelse: «Jeg er bare skapt til ulykke.»

Da det for øvrig skulle holdes festmiddag under det første nordiske presse møtet i Kristiania i 1899, ble Bjørnson invitert. Fra Aulestad innlöp følgende svar: «Til Styret for Det første nordiske Pressemøde. De herrer har sendt mig en indbydelse til middag den 19de juni kl. 7. Det ligger ikke innenfor mine livsvaner å reise 200 kilometer for å spise middag - allerminst sammen med mæn, som efter ævne mishandler mit navn året rundt.»

«Det fineste av alt»

Da er kontrasten stor til Johan Falkberget, som i et intervju med Østlendingen fire år før han døde, sa «at å være presse mann er det fineste av alt».

Og det var ikke bare i Østlendingen han sa det, og heller ikke sa han det i et ubetenksomt øyeblikk. - Journalistikken er mitt daglige åndedrett, pleide han å formulere seg.

«Når staden sover, våker avismannen. Han er jernlungen i vårt åndsliv,» skriver han i en artikkel i Nidaros rett etter krigen.

- Det har, skriver Falkberget i en artikkel om journalistikk og diktning i Morgenposten i 1954, vært talt og skrevet og vrøvlet oppad vegger og nedad stolper om hvorvidt en god journalist kan være en god dikter. Og omvendt! Hva skulle være i veien, spør han, for at en evnerik journalist ikke er en fremragende dikter? Det er - slik jeg ser det - snaut et hårsbredd mellom de to yrker, enten en nå offentliggjør sine epistler i et blad eller i bokform, kan ikke gjøre stort fra eller til. «Avis-artikkelen,» slutter Falkberget, «er for meg nuets pulsslag, en rest av den skjønne barndomsdrømmen ved gruvene, på den måten er min

produksjon i avisen blitt ulike større enn min bokproduksjon. Vel vitende om at mine avisartikler er glemselens sikre rov, kan jeg (likevel) ikke innse at noen skade er skjedd ved at de har begrenset mine bøkens antall.

- Det har, skriver Falkberget i en artikkel om journalistikk og diktning i Morgenposten i 1954, vært talt og skrevet og vrøvlet oppad vegger og nedad stolper om hvorvidt en god journalist kan være en god dikter.

Arbeidere ved Christianus Sextus grube i 1890. Da hadde 11 år gamle Johan Falkberget (markert med xx) arbeidet her i tre år allerede. Ved siden av han (x) står morbroren Ole Jonsen Jamt. Markert med xxx er Johans far, Mikkel Andreas Lillebakken.

Jeg måtte ha dagen i tale!»

- De vet, det er jo journalist jeg egentlig er. Hele livet har jeg vært journalist, og jeg er like stolt av det som av å skrive bøker, sier han til Arbeiderbladet i 1963, der han har vært oppom og hilst på venner og kolleger av alle årganger.

Det er vanskelig å regne på slikt, men vi har altså både Falkbergets egne og Falkbergets forskjellige biografers ord på at Falkbergets avisproduksjon langt overgår hans bokproduksjon - selv om man på avis-siden ser bort fra de av hans bøker som ble publisert som føljetonger i aviser og blader før de ble bøker.

Det begynte i Fjell-Ljom

Det begynte i Fjell-Ljom. På alle måter begynte det i Fjell-Ljom.

Fjell-Ljom var det første blad han stiftet bekjentskap med som gutt, som rysspinn. Det falt i den unge Johan Falkbergets lodd å lese Fjell-Ljom for sin morbror Ole Jonsen Jamt, som var blitt nesten blind etter

en ulykke i Mugg-gruven, og det var Johan som fikk i oppgave å bære Fjell-Ljomen mellom Trondalen og en nabo på Rugl-moen, som delte et abonnement på lokalavisa med Johans far. Avisa kostet 99 øre den gang, ikke pr. avis, men pr. kvartal.

Det var i Fjell-Ljom han, i tolvårsalderen, skrev sin første avisartikkel, om «en nedsnødd gammelstuggu», som verken jeg eller andre har klart å finne. Men ifølge Falkberget selv kom artikkelen på trykk. Han gikk lenge, sier han selv, og ventet spent på å bli angrepet - for alle radikalere ble den gang angrepet. Han var rustet til tennene for å forsvare artikkelen, men det var visst ingen som reagerte.

Det var i Fjell-Ljom Falkberget fikk inn sine første fortellinger, de fortellinger som ga ham tilnavnet Diktaren blant arbeidskameratene ved Sextus, og som resulterte i det som i dag kalles mobbing på arbeidsplassen: «Dem bli vil snart berre taljgrisan, n'Bjørnson og n'lbsen, no når n'Johan vår ha bynt å dikte.»

Fjell-Ljom var også det første avishuset Falkberget fysisk stiftet bekjentskap med. Om dette første møtet, som åpenbart gjorde et enormt inntrykk på ham, har han selv fortalt i forbindelse med Fjell-Ljoms 50-årsjubileum i 1936:

«En maidaag i 1896 styret jeg mine skritt nedover til Fjell-Ljoms gård. Det var en av de skjønne og soldirrende vårdager på Bergstaden. Og som bare kan oppleves! Her blir ordene for små og fattige. Hyttelva gikk i strieste vårfloppen. Det gnistret av sol på alle hustak - brua lå i et markelig overlys fra den tindrende himmel. Vasspyttene på veien utover Øra skinte som knuste speil. Oppe i hagene på østsiden lå kledesblekene mellom de værgrå skigarene. Varmen fra essen i smien nedfor brua flammet innenfor de røkete og små glassruter. Det hele ligger ennå som en film i øyet.

Jeg hadde vært tidlig oppe i solrenningen og gått til Bergstaden for å se hvordan en avis ble redigert og trykt ... Døren til trykkeriet stod oppe. Og forknytt, med luen i neven, gikk jeg inn. Ingen inne. Det var i middagskvilen - Maskinen sto der. Et av verdens syv underverker! Og settekasene! Det grå bly som ble til ord; for en mystikk! Jeg trakk svertelukten inn for fulle lunger; balsam og myhra!»

Derfra stjal jeg meg inn på redaksjonskontoret - stod lenge der og lyttet til Hyttelva som fosset og sang utfor det oppslåtte vindu. I haspen larmet solvinden. Og uten å vite hva jeg gjorde, satte jeg meg på redaktørkrakken - la hodet i hendene og lovt meg selv at livet skulle ikke være slutt før jeg en gang satt her som Fjell-Ljoms redaktør.

Johan Falkberget ble etter hvert Fjell-Ljoms redaktør - som vi kommer tilbake til, men først og fremst forble han tro mot Fjell-Ljom, avisa som var det han senere kalte «uløselig knyttet til min barndom og første ungdom», avisa som først av alle hadde bruk for det han skrev, som ikke

bare så at den unge skribenten hadde et betydelig talent, men som også gjorde noe som er vesentlig vanskeligere, nemlig å si det til ham, skrive tilbake og oppmuntre ham til å fortsette å skrive. Falkberget fikk et slikt brev fra redaktør Olaf O. Berg. - Jeg uttrykte min beundring og uttalte på stående flekken at denne skribenten hadde ei framtid for seg, ennskjønt jeg slett ikke kjente «rysspåssåen», som en av mine venner kalte ham, da jeg spurte hvem signaturen «Joh. F.» var, sa Berg i et intervju med Olav Kvikne mange år senere.

En slik oppmuntring var naturligvis en helt uforglemmelig begivenhet for en vaskarryss ved Nordgruvene.

Da Falkberget noen år senere også fikk en skriftlig attest fra Fjell-Ljom, som viser til alle hans bidrag - «nyheter, fortellinger til kjelleretasjen, dikt, nekrologer, avhandlinger med mer, som alt er blitt inntatt i bladet ... og etter hva vi fra flere hold har erfart, mottatt med spenning og interesse av publikum ... Det skulle glede meg å erfare at herr Falkberget endelig kom på den rette hylle i livet - på det journalistiske og litterære gebet», sa han at «intet vitnesbyrd senere har beredt meg så heftig en glede».

Ansvarlig redaktør

Johan Falkbergets artikler gjennom årene kan man altså finne i to-tre hundre forskjellige aviser og blader, men ansvarlig redaktør var Falkberget bare to-tre ganger, i 1906-07 i avisa Nybrot i Ålesund, i noen måneder i 1908 i Fredrikstad-avisa Smaalenenes Social-Demokrat, og i kort tid - i hvert fall i navnet - i Fjell-Ljom etter krigen.

Om Ålesund-oppholdet vet vi en god del, både fra Falkberget og andre, om tiden i Fredrikstad vet vi vesentlig mindre. Og det nesten ingen vet, er at Falkberget samtidig som han søkte redaktørstillingen i Ålesund, også søkte redaktørstillingen i Fredrikstad. I søknaden til Smaalenenes Social-Demokrat skrev Falkberget blant annet:

«Jeg maa ærlig bekjende at det ikke er noget anbefalelsesverdigg ved mig - slet ikke! Min skoleuddannelse er saaledes i høi grad mangelfuld da den kun indskrænker sig til en forsømt landsfolkeskoles.» Han forteller videre at han som niåring begynte i gruvene, og at han senere har «lest nogle bøger, samt skrevet nogle folkelivskildringer, avisartikler og digte, der alle har indskrenket sig ved sin flauhet».

Falkberget fikk ikke jobben i Fredrikstad - ikke da - men han fikk altså jobben i Ålesund.

Falkberget har sagt og skrevet mye om sin tid i Nybrot, han har fortalt hvordan han en kveld ved det lange matbordet i Storbrakka på Kongens, mellom svarte kaffekjeler og sotete stekepanner, skrev søknad til styret for Ålesund Arbeiderparti, og ikke minst om da svaret fra Ålesund kom:

«Jeg husker jeg hadde nettopp tent gruvelampa og tatt på meg treskoene for å begynne arbeidet i gruva, da en mann kom løpende fra kontoret: 'Johan, Johan,' ropte han, 'det er telegram til deg, men det er visst ikke til deg allikevæl, for det står at du er ansatt som redaktør i Nybrot - det må være til en annen.' Men jeg visste jo at jeg hadde søkt stillingen, og at telegrammet var til meg. Gruvekameratene rådet meg innstendig fra å reise. Du som kan regne og skrive så godt, sa de, du kan bli stiger med tida.»

I Einar Døhls Falkberget-biografi forteller Magnus Falkberget at han husker faren kom hjem med nyheten om at han hadde fått redaktørjobb i Ålesund. «Jeg var ikke gamle karen, men da far fortalte at han skulle ha 40 kroner uka og at det ble 160 kroner om måneden, sto det klart for meg at dette var mange penger - nå måtte vi bli rike ... Mor var ikke særlig glad for den lange utfarten, og at vi måtte bli igjen i Rugeldalen. Far var heller ikke så sikker hva han skulle gjøre ... til å begynne med. Det var et brudd på det vanlige, og dessuten en lang reise. En lang stund drev han fram og tilbake opp på jordet. Så kom han inn igjen, og nå hadde han bestemt seg. - Det blir så jeg reiser.»

Manglet sko

- Fars garderobe, forteller Aasta Falkberget i sine memoarer, var det så som så med, men mor sa at han var så flott i seg selv, at det var ikke det verste.

Men skoene så temmelig miserable ut. Derfor låntok Falkberget et par fra en kamerat som hadde to. «Jeg skjøt min forbrytelse inn under sosialismens fordeling av samfunnsgodene,» har han selv sagt. «Ingen mann har moralsk rett til å gå i to par sko.» Han leste flittig Karl Marx for om mulig å finne støtte for dette synspunktet. Falkberget mistet mye av troen på den store ideolog da det viste seg at Marx aldri noe sted hadde skrevet at en redaktør med bare ett par sko, har lov til å stjele fra en gruvegesell som har to!

Fra fjellet til sjøen

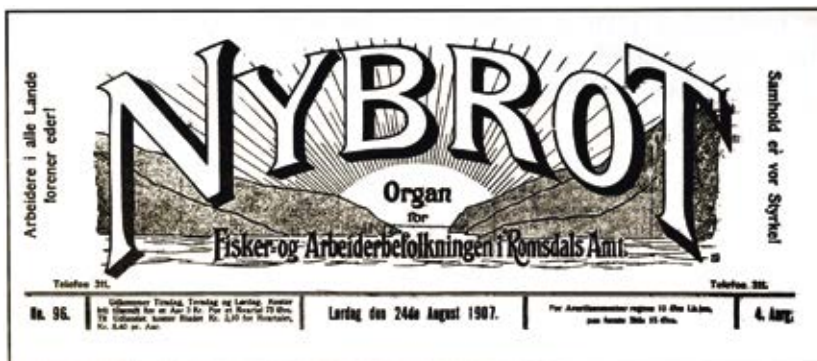
27 år gammel kom altså Johan Falkberget til sjøfartsbyen Ålesund for å røkte stillingen som redaktør av partibladet Nybrot. I sin tiltredelsesartikkel skrev han at det ikke var helt greit å komme fra gruvelivet ved Kjølens rand til havet der en by var i ferd med å bli gjenreist på brann-tomtene, for å overta ledelsen av en avis: Men «Vi arbeidere trenger saa storlig til at hver en liden forpost paa vaare rækkers omraade er bevæpnet indtil tænderne redebon til kamp mot overklassens og kapitalismens blodtørstige tyrani!»

Senere innrømmet Falkberget at han i de rent lokale spørsmål ikke alltid kom godt ut av knivkastingen med venstrebladet Søndmørsposten og høyrebladet Søndmøre Folketidende. Han hadde, forteller han, før han kom til Ålesund liten eller ingen anelse om fiskernes dramatiske kamp for tilværelsen. En ny verden åpnet sine dører for ham. Partifellenes velmente råd falt heller ikke heldig ut, skal man tro Falkberget selv: «Et par slemme injuriersøksmål skaffet de meg. De ga meg senere lovord for dristighet. Noe skulle en jo ha igjen.»

Dristighet kan man også spore i en Falkberget-artikkel Berg og Ottoson har funnet fram til i sin bok, stort oppslått i Nybrot 25. september 1906, under tittelen «Fryktelig ulykke på Kongens grube», med undertittelen «Benstykker og dele av hjernen laa slynget udover vaskerigulvet» - et oppslag som i dag ville ha ført til en åpenbar fellelse i Pressens Faglige Utvalg, som brudd på pkt. 4.1 i Vær Varsom-plakaten: «Legg vekt på saklighet og omtanke i innhold og presentasjon.»

Det er, tror jeg, relativt enkelt å oppsummere den unge redaktør Johan Falkbergets tid i Ålesund: Arbeidet var hardt, lønna var langt fra så høy som lille Magnus hadde tenkt seg den - når de der hjemme hadde fått sitt, gikk Falkberget som regel blakk, borget litt her og der på kafeene og fikk middagsmat hos venner og meningsfeller. Redaktør Johan Falkberget var ingen ni til fire-journalist, ingen av disse moderne ute til lunsj-redaktører som er omtrent like uvitende som leserne sine om hva som dukker opp i avisa deres dagen etter. Han ikke bare redigerte sin avis, men skrev det meste selv. I attesten fra styret fikk han skryt for «til enhver tid å ha holdt våre politiske linjer klare og til like med en aldri sviktende iherdighet å ha arbeidet vårt blad frem til den plass det nu har som et godt underrettet blad». Men det hjalp så lite. Da Ålesund sto gjenreist etter storbrannen, og bygningsarbeiderne flyttet fra byen, forsvant også abonnentene, og avisa gikk inn, uten at

«Et par slemme injuriersøksmål skaffet de meg. De ga meg senere lovord for dristighet. Noe skulle en jo ha igjen.»

I 1906 ble Johan Falkberget tilsatt som redaktør av avisa Nybrot i Ålesund.

Johan Falkberget fotografert på verandaen hos ekteparet Wessel i Kirkenes under sin stipendreise til Finnmark i 1908. Bildet er tatt av Ellisif Wessel.

Falkberget engang hadde fått det man skyldte ham i lønn. Men også om denne gjesterollen ved havet ga Falkberget senere uttrykk for lutter takknemlighet. - La meg ut fra et oppriktig sinn få takke for oppholdet i Ålesund! Jeg ser det slik at der fikk jeg lagt en alen til min vekst, skriver han i en artikkel i det som ble Nybrotts etterfølger, Sunnmøre Arbeideravis, i 1948. Også den er for lengst gått inn.

Den fattiges trøst

Etter et lite opphold hjemme i Rugeldalen, i Oslo og en stipendietur til Finnmark, ble Falkberget uventet kalt til Fredrikstad som redaktør i Smaalenenes Social-Demokrat, som trengte ny sjef etter at den nytilsatte plutselig ble hjemkalt til Ny Tid i Trondheim. Kan hende søknaden fra 1906 likevel hadde gjort inntrykk på bladstyret i Fredrikstad. Eller kanskje hadde de ingen andre. Som kona til Nils Arne Eggen sa til Thorbjørn Jagland da hun skjønnte at Jagland ville ha mannen hennes som statsråd: - Da må du jammen være opprødd!

I avisens 15-årsberetning i 1921 heter det at Falkberget under sin redaktørtid i Fredrikstad gjorde seg mest bemerket ved sin store hatt og elegante bukser. Senere lokale avisbiografier har levnet ham vesentlig større ære.

Lektor Alf Tveteraas har framhevet at dikterredaktøren Falkberget

kom til å sette et litterært preg på Smaalenenes Social-Demokrat. - Han gikk med sværbremmet kunstnerhatt, rødt flagrende slips, slengkappe à la Byron og en veldig hårlugg, forteller Oscar Larsen, Falkbergets redaktørkollega i den konkurrerende Venstre-avisen Fredrikstad Dagblad. - Falkberget hadde vakt betydelig oppsikt med *Svarte Fjelde*. En stund gikk han overveldende utilnærmelig, sier Oscar Larsen.

Men redaktør Falkberget forsømte ikke sine politiske forpliktelser. Om et forslag fremmet for bystyret om å innføre skyteøvelser i folkeskolen, skriver han følgende: «Har fædrene samvittighet til at utsætte sine barn for vanviddets morderglæde?»

Et annet sted skriver han: «A! Denne forbannede fattigdom, som marerider menneskeheten paa denne jord! Denne fattigdom, som ikke alene gjør legemet fattig, men ogsaa sjælen saa bundfattig.»

Eller: «Maa ikke alle som ikke vil være med i striden for at skape et bedre og retfærdigere samfund, være forbandet. Og atter forbandet.»

Og det svært lite falkbergerske: «Naar vi proletarer skal storme det gamle samfunds borge der hjemler og verner om urættferdigheten, da tramper vi op under flagget vort ... Vi planter det paa socialismens grundvold. Og senere skal dette flag - naar vi har kjempet og seiret - være vår stolthet!»

- Vi prøvde å gjøre avisen til den rikes ris og den fattiges trøst, skrev Johan Falkberget selv i 1956, i en hilsen til 50-årsjubileet til Demokraten, som Smaalenenes Social-Demokrat da het - og fortsatt heter.

«Dørmedarbeider»

Men det er ikke som redaktør, som avisleder, at presse mannen Johan Falkberget vil bli husket; det er som journalist, som skrivende både før etter den første verdenskrigen, i mellomkrigstiden og etter andre verdenskrig, i de mange, mange aviser og tidsskrifter. Først og fremst kanskje i Social-Demokraten, det senere Arbeiderbladet, i vittighetsbladet Hvepsen, og sist, men ikke minst, i Fjell-Ljom.

Fra sitt Oslo-opphold, som begynte i 1907 og tok slutt i 1922, har Falkberget fortalt hvordan han - særlig i den første tiden - slet med å få sine manuskripter antatt av forlagsfolk og redaktører. I humoristiske ordelag har han skildret sine mange skuffelser, når han steg inn på de store kontorene og førte venstre hånd langsomt til høyre jakkelomme, og redaktørene høflig, men bestemt gjorde tegn til at audiensen var over, med henvisning til de enorme bunkene av allerede innleverte manuskripter. Derfor fant han på det knepet å sitte stille og likesælt den første halvtimen av samtalen, for

Johan Falkbergets klesstil ble lagt merke til, og især hans bredbremmede hatt. Her er han «... klippet med saks av silhuetist Nielsen», som det sto i Hvepsen i 1910.

så lynraskt å rive manuskriptet opp av lomma, før redaktøren fikk tid til å verge seg mot det plutselige journalistiske eller litterære utfall fra Falkberget. Han ble, sier han, rappfingret som en durkdreven lommetyv, hans ferdighet i knepet etter hvert rent artistisk.

Falkberget ble en flittig medarbeider – «dørmedarbeider» som han kaller det selv – både i Social-Demokraten og Hvepsen. Han ble fast knyttet til Hvepsen, med en fast månedslønn på 100 kroner, som kom til å bety mye for ham økonomisk. Dessuten ble han en nær, personlig venn av bladets redaktør, telemarkingen Hans Østerholt. Derimot hadde Falkberget åpenbart et ganske anstrengt forhold til Social-Demokratens sjefredaktør, dansken Carl Jeppesen. «Han lot meg aller nådigst få litt negerarbeid.» Jeppesen, som selv hadde betydelige evner som lyriker, likte heller ikke at Falkberget ville bli forfatter.

Gjesterolle i høyrepressen

«Jeg trodde De var en skikkelig og strevsom sosialdemokrat, og nå hører jeg at De vil bli dikter,» skal Jeppesen ha sagt. Han gikk under tvil med på å trykke Falkbergets hyllingsdikt til Bjørnson, ved hans død i 1910, om «dødens øksehugg», som lenge fåfengt sang imot:

«Bleke står vi her og lytter, uten ord,

det er som drønn i tre på frossen jord»

– Men det er skam ikke noe godt dikt, sa Jeppesen. Falkberget fikk fem kroner for det.

Dagen etter at diktet hadde stått i Social-Demokraten, fant Falkberget til sin store overraskelse at det var slått opp under tre spalter på første side i Aftenposten. Under sto det at diktet var skrevet av Johan Falkberget og klippet fra Social-Demokraten. Og Aftenposten honorerte med femti kroner!

I et intervju med Arbeiderbladet i 1953 forteller Falkberget at han et par år senere møtte Schibsted på Karl Johan. «Går De ennå her og slenger?» sa han – og ga Falkberget 200 kroner i forskudd på artikler. Men Falkberget fikk aldri skrevet mer enn én artikkel for Aftenposten. Artikkelen var pen og pyntelig i begynnelsen og hadde en pen slutt, forteller Falkberget, men midt i artikkelen hadde han smuglet inn fagforeningsagitasjon. Og da kom det liv i Schibsted: «Folk ringer og sier de ikke lenger skjønner politikken i Aftenposten,» sa han.

Og dermed ble det med den ene Falkberget-artikkelen i høyrepressens spalter.

I en artikkel i Nidaros etter krigen skildrer Falkberget borgerpressens fristelser for unge journalister, om hvordan han og andre «autodidakt-skribenter» sto og leste Verdens Gang i rammen oppe på veggen utenfor avishuset i Akersgata. – Verdens Gang og Olaf Thommessen og hans

Dagen etter at diktet hadde stått i Social-Demokraten, fant Falkberget til sin store overraskelse at det var slått opp under tre spalter på første side i Aftenposten.

Johan Falkberget i stua på Ratvolden. Bildet er datert julen 1932 og ble sendt til venner som julekort.

store femtikronershonorarer - vi hørte tale om - øvde alltid en sterk tiltrekning. Den som fikk et par vers eller en kronikk inn dørene der kunne nemlig gjøre det han selv lystet - han kunne til og med gå på Grand!

Gratis i lokalpressen

Men Johan Falkberget falt ikke så lett for borgerskapets fristelser. Han skrev heller i lokalpressen, gratis, enn i de store og rike avisene. Han ville aldri kunne svikte Fjell-Ljom fordi de feiteste beitemarker sto til hans disposisjon. Han skrev herredsstyrereferater for Fjell-Ljom lenge etter at han var blitt en berømt forfatter. I Arbeidets Rett, i femti- og langt inn i sekstiårene, deltar han i debatten om gatelamper, intervjuer en ny distriktslege, raser mot dem som har gjort hærverk på Kongens. Han utelukker at det er gjort av ungdom fra distriktet: «... den slags gemene forbrytelser bør den ikke engang mistenkes for».

Dekket bak underskriften «Flere innvånere» er han opptatt av den raskt økende trafikken og vil ha trafikkonstabler i Bergstadens gater, konstabler som strengt skal håndheve lovens bestemmelser: «Overbærenhet vil ikke hjelpe det minste. Her gjelder det intet mindre enn menneskeliv.» Gjemt bak signaturen «Flere engstelige foreldre» skriver han «Verg barna mot den farlige haustisen». Og det kan også nevnes at i hvert fall to av de intervjuene Arbeidets Rett brakte med Falkberget i disse årene, var skrevet av Falkberget selv.

Ingen avis var for liten for Falkberget. Til og med i det håndskrevne bladet Hitterdølen var han bidragsyter, lenge etter at han var etablert som forfatter og kunne regne med rause honorarer fra opplagstunge

publikasjoner. I Hitterdølen skrev han de vakre ordene «*Jeg har sittet mellom ruinene i Forum Romanum og ønsket meg heim til eldhuset nord ved Rugelsjøen*».

I den samme artikkelen, til ungdomslaget i Hitterdalen, skriver han også dette: «Har det lykkes meg å gjøre vårt arnested litt kjent ut over sognets grenser, skyldes det bare den store lykke at jeg er sønn av fjellet. Jeg vil være stolt til min siste time over at jeg er en av deres egne.»

Det var beskjedenhet som preget det meste av det Falkberget skrev om seg selv, mye var også preget av falsk beskjedenhet. Da diktervennen Herman Wildenvey døde i 1959, skrev Falkberget i Arbeidets Rett: «I en sen nattetime nytter det ikke å tegne et bilde av Herman Wildenvey - det skal en mesters pensel til det. Og den har ikke jeg til min rådighet. Jeg må nøye meg med en brukket griffel.»

Full av lovord

Det fins mennesker som elsker menneskeheten, men hater menneskene. Johan Falkberget elsket menneskene, han elsket menneskene mer enn menneskeheten. Sigrid Undset skrev om Falkberget - og det var omtrent det siste hun skrev - at det store og det sjeldne ved Falkberget var at han satte så uendelig stor pris på de virkelige og levende menneskene rundt seg.

Noen har funnet denne kjærligheten overdreven og kritikkløs. Men slik var Falkberget. Han var flinkere med lovord enn med skjellsord, han var mer generøs med superlativer enn med invektiver. Invektivene kunne han nok også benytte - overfor systemer, men aldri overfor mennesker. Falkberget kunne aldri ha skrevet det en annen stor journalist, utenriksredaktør Karl Johanssen i Social-Demokraten skrev om sin kollega Thorstein Diesen i Aftenposten, at «han har ikke klasse ... Ingenting kan han, derfor snakker han med like stor letthet om alle ting ... Han er av den ordinære paddetype, om hvem det står skrevet at Gud har utspyet av sin munn». Johan Falkberget foretrakk «det gode ord», det som ga menneskene tro på seg selv. Etter Falkbergets mening kunne ingen - tross ordener, stjerner og pontifikalier - nå høyere enn å bli et sant og fint menneske.

Da Fjell-Ljom skulle gjenreises etter krigen, var det selvfølgelig for Falkberget å stille opp, gratis og til tross for de partipolitiske forskjeller mellom ham og avisa. I dag vandrer pressefolk fra venstre til høyre og fra høyre til venstre - i den grad det fortsatt er noe som kan kalles høyre og venstre i mediene. Den gang var de politiske hindre ennå nesten uoverstigelige. Men Falkberget gikk inn, som sideordnet redaktør sammen med Olav Kvikne, senere ble Falkbergets tittel endret til «redaktør for folkeopplysning».

Hans bidrag var mange i denne tiden. Han skrev om alt, og han skrev

pent om det meste. Han er ofte høystemt, han bruker store ord, men han skriver opp til sine lesere, han tar dem på alvor. I sine bokanmeldelser hyllet han de fleste, og skrev ikke vondt om noen. – Skjønnere og varmere kan ingen skrive, het det ofte i Falkbergets anmeldelser. Eller: – Det bør ikke finnes en bokhylle i Norges land der denne boken saknes. Falkbergets terninger besto bare av seksere.

Ingen kunne regne med vakrere attester enn dem Falkberget skrev i forbindelse med åremålsdager, eller finere minneord enn dem han formulerte i sine nekrologer. De mennesker han likte aller best, ble utropt til bergmenn og æresbergmenn: «Henrik Grønn er berggesell i ordets dypeste betydning,» skrev han. «Om han har tatt i en feisel og minebor tør bare være gjenstand for gjetninger. Men han bærer det gamle kåppårverkets emblem og felttegn i hjertet.» Eller: «Vi – i malmens land – hilser opplysningsvennen og folketaleren Asbjørn Øverås! Han er bergmann av stor distinksjon og grad.» Og, om Fredrik Paasche: «En større bergmann vet vi ikke om – den fakkel han bar i hånden, vil aldri slukne.»

Johan Falkberget hadde i sannhet «en stjerne i hjertet». – Slik tenkte jeg meg Gud en gang, skrev Johan Borgen: sitte og øse ut visdom og tikronesedler av en svær sky uten låkk på, samtidig som det rant ut av bønn på skyen, uten at Gud visste det. Han minnet i grunnen atskillig om Falkberget.

Ingen kunne regne med vakrere attester enn dem Falkberget skrev i forbindelse med åremålsdager, eller finere minneord enn dem han formulerte i sine nekrologer.

Soldrømmen

Gullåren i Falkbergets journalistikk er lyset, drømmen, soldrømmen: – Jeg er bergmannen, gruvegesellen, som han selv formulerte det: – Jeg er det av vesen, følelse – min diktning, min forskning er bergmannens, og mitt syn på alt er vel også hans.

Som sin morbror Ole Jonsen Jamt gikk han oppreist mellom vugge og grav, med ansiktet hele tiden vendt mot lyset. – Hvem eier større soldrøm, skrev han selv:

*Hvem eier større soldrøm
i sin barm enn han,
som luter med sin hammer
over mineborets kalde stål
i gruvelampens skjær?*

*Han står i dag
og dagen den er natt –
og drømmer om en sol, –
som suser mot vår jord.*

På Røros Arbeiderpartis stevne sommeren 1949 møttes de tre framtre-dende trønderne Johan Falkberget, Johan Nygaardsvold og Martin Tranmæl som alle rundet 70 dette året.

- Lyset er viten! Viten er lyset! Utenom ligger natten. Vel har den sine stjerner - men det er likevel mørkt, skriver han i en artikkel i Fjell-Ljom i desember 1945.

De tre store

Ved feiringen av 125-årsdagen for Johan Falkbergets fødsel i 2004, ble også dagen for to andre arbeiderhøvdinger markert. For Herren var god mot sørtrøndersk arbeiderbevegelse sommeren og høsten 1879. I løpet av tre måneder det året kom Johan Falkberget, Johan Nygaardsvold og Martin Tranmæl til verden - på et bersrom ved Rugelsjøen, på en husmannsplass i Hommelvik, på et småbruk i Melhus. De tre var mer enn kanskje noen andre med på å skape tillit mellom en bevegelse, et parti og det norske folk. Tranmæl ble bevegelsens mektigste agitator, og i en periode kanskje også Norges mektigste mann. Nygaardsvold ble den politiske håndverkeren: «Det var praktisk politisk arbeid han ville gjera,» sier Halvdan Koht, og det var praktisk politisk arbeid han gjorde. Johan O. Jensen, journalist i Adresseavisen, har fortalt meg at han som barn husker hvordan fiskere og småkårsfolk kledde seg i finpussen og i ærbødighet gikk forbi Nygaardsvolds hus i Hommelvik. Johan Falkberget ble den folkekjære forfatteren, som gjennom sin litterære kraft og sitt store hjertelag ble en omviser for generasjoner av leselystne nordmenn og verdensborgere: «Mitt folk, det er gruvefolket. Mitt felt er jernfeltene i Norge,» som han sa i et intervju tidlig i livet.

Johan Falkberget betegnet seg selv som en sønn av fjellet. Som journalist og forfatter satte han dype spor etter seg. Falkberget var født i Bergstaden Røros i 1879 og døde i 1967.

med det folket de tilhørte. De ble høvdinge, hver på sitt vis, men om dem alle kan man trygt si det som er sagt om den ene av dem: De beholdt sin høvdingrang i kampen for rett og framgang.

De beholdt den til sine siste levedager. Ikke høvdinge hevet over alt folket, ikke som folkets herrer, men som folkets tjenere.

De tre vokste opp sammen med norsk arbeiderbevegelse og bidro sterkere enn noen til at det norske folk, i hvert fall i en begrenset periode av sin historie, fikk oppleve det største av alle privilegier, frie menneskers privilegium: å bli styrt av sine tjenere.